

**ВІЗУАЛЬНО-АУДИТИВНІ ОБРАЗИ У РОМАНІ
ЛУЇ-ФЕРДІНАНА СЕЛІНА «РІГОДОН»**

Письменник Л.-Ф. Селін (1894-1961) є одним з найнеординарніших представників французького модерністського дискурсу середини ХХ століття. Перш за все, це обумовлено його індивідуальним стилем, який втілює риси, що непритаманні літературній мові та художній концепції більшості письменників модернізму. «Селінівський» стиль відрізняється лайливими запозиченнями розмовної мови, роздрібненою синтаксичною системою, бурхливою пунктуацією та неприборканою експресивністю, що проявляється як на рівні ритміки, так і на рівні концепції світосприйняття. Проте, за цією, на перший погляд, відразливою оболонкою літературознавці відразу помічають унікальну музичність творів Л.-Ф. Селіна. Ця музичність безпосередньо переживається із візуальними образами, супроводжуючись у подіях аудіо-ефектами. Подібні прийоми перетворюють читача Л.-Ф. Селіна на читача-глядача та читача-слухача, оскільки зображуючи екзистенційне відчуття життя, автор апелює до органів почуттів як до безпосередніх реципієнтів. У цьому дослідженні буде проаналізовано візуальні та звукові образи у романі «Рігодон», засоби, якими письменник їх передає, їхні функції у втіленні художнього психологізму на рівні почуттів.

Звукові ефекти творів Л.-Ф. Селіна можна розглядати на двох рівнях: як наслідок словесно-синтаксичного ритму або як аудіо-супровід подій твору. Французькі дослідники вдавались скоріш до інтермедіального аналізу, ґрунтуючись на музичній інтонації творів Л.-Ф. Селіна. Це зумовлено, насамперед, тим фактом, що сам письменник асоціював свою творчість з «маленькою музикою» («*petite musique*»). М. Донлей у роботі «Селін музикант, справжня велич його „маленької музики"» інтерпретує музичність як матрицю творів письменника, як за формою, так і за змістом [4]. Як справжній музикант, Л.-Ф. Селін створює мову, здатну апелювати безпосередньо до нервової системи свого читача-слухача з метою вразити його не стільки сентиментально, скільки психологічно. Дослідник наполягає на позитивному значенні музики у «селінівському» стилі, яка привносить рівновагу, щирість, одужання. Філіп Амон у літературознавчому словнику «Робер» зазначає, що таким способом висловлювання, розриванням конструкцій, манерою сповідання, Л.-Ф. Селін створює музичний текст, граючи всіма засобами мови, що є часом варварськими, нестримними, фрагментарними [7; 243]. Літературознавець П'єр Лалан у статті «Тінь Луї-Фердінана Селіна» відмічає, що мова, якої торкається Л.-Ф. Селін, миттєво перетворюється на музику. Він позбавляє слова зовнішньої оболонки та спресовує їх, щоб видобути найбільше соку [6]. На думку критика, Л.-Ф. Селіну вдалось досягти досконалості мистецтва, вираження поетичної чуттєвості ритму, який здатен доторкнутись абсолютної істини. Описуючи воєнні події, жахіття бомбардувань перетворюються на величезний вагнерівський балет, де літаки стають танцівницями, вальсуючими

під яскравими кольорами. Письменник передає цим похмурым дійством усвідомлення апокаліптичності світу, а повітряна легкість занурює знесиленого читача у диявольську реальність, де й залишає його виснаженим та спантеличеним.

Характерною особливістю романів Л.-Ф. Селіна є зосередження на передачі почуттів, настрою, сприйняття, приділяючи розвитку сюжетних ліній другорядне значення. Реалізуючи цей намір, автор залучає органи почуттів читача, аби він відчув акустичний ефект, що народжується із звукових образів роману, та психологічні моменти через візуальні зображення. Адже цей твір є вербальним відображенням відчуттів самого автора, який намагається передати читачеві свої емоції через вплив на почуття.

Звуковим образам відведена першочергова роль у передачі художньої концепції автора. Події роману обов'язково супроводжуються звуками, таким чином читач-слухач наче самотійно присутній при зображувальній сцені, адже він чує поруч із собою всі шуми, крики, шарудіння кроків та ін. «Des bottes et des cliquetis d'armes... et des ordres, rauques... et d'autres bruits la de cette salle d'attente... des ronflements et des grognements et aussi des plaintes... le tout dans les bruits s'y reconnaît... ceux qui sont pour vous...» [3; 79] «Тупіт черевиків та брязкіт зброї ... накази охриплим голосом ... ціла низка звуків лунає із залу очікування ... храп та бурмотіння, а ще скиглення ... найголовніше - впізнати в цьому шумі себе та тих, хто на одному боці з вами...». Замість вибору дієслівної форми, наприклад «хтось крокує, говорить, хропить, жаліється», автор номінативно перераховує події, що відбуваються даної миті, переплітаючи в одному уривку брязкіт зброї, охриплі голоси, хропіння.

Звукова установка проявляється вже на рівні назви твору, яка містить алюзію на музику. Рігодон – це танок провансальських селян, який неодмінно має супроводжуватися акомпанементом. Як і в усіх інших творах, Л.-Ф. Селін ретельно підходить до формулювання назви твору. В цьому випадку, автор асоціює все своє життя з танком, який нав'язують йому непривітні обставини. Діями людей просто маніпулюють, не залишаючи свободи вибору. Таким чином, письменник порушує проблеми екзистенційного ладу, як то тривога, розчарування від неминучості. Все життя минає під чужу музику, а ви лише скочите під неї, розважаючи можновладців своєю незграбністю: «Tartuferie, fa9ons impeccables d'aboutir... sous tous les regimes... fariboles d'Etats... le vrai sens de l'Histoire... et ou nous en sommes! sautant par-ci!... et hop! par-la!... rigodon! pals partout!» [3; 214] «Лицемірство... бездоганний спосіб приєднатися ... при всіх режимах... дрібниці Штатів ... істинний смисл Історії ... а де ж ми у всьому Цьому! Плигаємо сюди!.. І - оп! Плигаємо туди!.. Рігодон!.. Повсюди штики!». Намагаючись дотримуватись заданого танцю, все одно наражаєшся на небезпеку, яка очікує звідусіль. «Je vous disais ce pont tremblotait, gigotait Шете!... et rien qu'aux souffles des explosions... le genre de rigodon que c'etait! et nous a nous amuser a regarder l'eclosion des mines!... violettes! rouges!... jaunes!... au fond du gouffre... vous parlez de remous d'air... de quoi bien valser nous aussi!...» [3;

250] «Я розповідав вам, як цей міст тремтів, смикався!., і лише через ударні хвилі вибухів ... стиль рігодона - ось що це було! А ми із задоволенням спостерігали розриви бомб, ніби цвітіння квітів! Фіолетові! Червоні!.. Жовті!.. В глибині прірви... Ви кажете вирування повітря., від нього можна і у вальсі закружляти». В одному описі автор поєднує візуальне та звукове враження із танцем. Читач відчуває, наскільки бурхливо відбуваються події, які своєю стрімкістю залучають героїв до танцю. Стилю Л.-Ф. Селіна властивий гротеск, який перетворює жахіття, які б мали викликати відразу, на «цвітіння квітів».

Звуковими образами Л.-Ф. Селін створює в читача ефект присутності, він ніби занурюється в оточуючі події і чує всі грохоти та крики навколо себе, настільки правдоподібно вони звучать. Цей ефект постійно підсилюється звертанням автора до читача. Майже кожний підрозділ розпочинається зі спонування читача: «шоі j'ai a ne pas vous quitter!... vous retrouver a UlmL. nous y etions, vous souviendrez, avec nos deux flics.» [3; 138] «Я ж не хочу вас покидати!., ми маємо зустрітися в Ульмі!.. ми були там, ви пригадаєте, з нашими двома лягавими», або «vous m'excuserez!... je ne vais pas me plaindre... ma chemise me collait au dos... oui!... je n'allais pas en parler...» [3; 174] «Ви мене вибачте!., я не збираюсь скаржитися... моя сорочка прилипла до спини... так!., я не збирався про це говорити...». Автор веде діалог із читачем, ніби він є його співрозмовником, закликає до зворотної реакції. При чому, від провокативного тону всього роману він переходить до виправдовувань, шукаючи розуміння та втіхи у читача. Або веде з ним розмову на рівних, ніби вони обидва були присутніми при цих подіях: «vous vous souvenez peut-etre? ... Zornhof?» [3; 163] «ви, можливо, пригадуєте? Цорнхоф?...». З одного боку, твори Л.-Ф. Селіна носять сповідальний характер, маючи ретроспективну побудову, тобто орієнтовані на відображення минулих подій, з іншого боку, їм притаманний дидактичний характер, бо саме цією ретроспекцією письменник і намагається застерегти майбутні покоління від помилок їх попередників. Роман побудований у двох часових пластах: сучасне та минуле. Таке ретроспективне зображення жахливих подій Другої світової війни має психологічно впливати на емоції читача, адже безпосередня присутність автора в епіцентрі зображуваних подій викликає в читача враження достовірності.

Тексти, створені Л.-Ф. Селіном, звучать, насамперед, завдяки вживанню ономапепей, що є вираженням звуків засобами мови. Основна функція ономапепей полягає у відображенні реальності світу, яка є скоріш певним кодом, ніж конкретними лінгвістичними знаками. У творах Л.-Ф. Селіна вони переважно відтворюють звуки бомбардувань, розривів бомб, людських криків, грохотів та ін. їм належить величезна роль у створенні відповідної атмосфери, передачі військових реалій. І знову таки, читач-слухач опиняється в епіцентрі подій завдяки тому, що сприймає не опис, а безпосередньо чує звуки навколо себе. Flach! Brang! Ouach! [3; 57] Tchutt! [3; 61] Ptaf! Toe! Brang! Crrrt! [3; 86] Vrroum! [3; 90] Pfim! [3; 92] Rrrrii! Vrring! Brroun! [3; 94] Boum! Ptofl [3; 96] Czuzz! [3; 122] Rrrrt! [3; 128] Paff! [3; 154] Trrzzt! Crrrac! [3; 156]. Ось далеко не

вичерпний список звуконаслідувань, що супроводжують скрегіт потягів, падіння, шарпанину, загальний безлад. Автор, з одного боку, описує вербально, яким чином звучать оточуючі події, а з іншого, дозволяє читачеві самостійно почути звуковий акомпанемент свого твору.

Окрім звукових образів, Л.-Ф. Селін апелює до фантазії читача шляхом образного та кольорового впливу, запозичуючи шляхом перекодування деякі прийоми живопису. Упродовж всього роману звукові образи перемежуються із візуальними. В цій статті увага приділена особливостям використання в романі «Рігодон» кольорових образів, оскільки вони найяскравіше передають відчуття наратора, відображаючи його духовний портрет. Будь-який візуальний образ є вербальним відображенням відчуттів та настрою наратора, оскільки він є ретроспективною рефлексією подій, які мають для нього найбільше значення. Найбільше кольорових описів у романі закономірно присвячено військовим подіям. Дуже яскраво виглядають вогні спаленого бомбардуваннями міста: «Je vois, il ne reste pas beaucoup de maisons debout... plus? moins qu'a Berlin? pareil je dirais, mais plus chaud, plus en flammes, et des flammes en turbillons, comme plus haut... plus hautes... plus dansantes... vertes... roses... entre les murs... j'avais jamais encore vu des telles flammes» [3; 161] «я бачу, залишилось небагато вцілілих будинків... більше? менше, ніж в Берліні? стільки ж, я б сказав, але там більш гаряче, більше полум'я, вихори полум'я, здіймаються у височінь, пританцьовуючи... зелені... рожеві... поміж стінами... я ще ніколи в житті не бачив такого полум'я...». З одного боку, відчувається біль за безпредметно зруйновані міста та цілі країни. З іншого боку, навіть ці жахіття передаються художніми засобами, що підкреслюють красу вогнища. Л.-Ф. Селін порівнює полум'я із танцем, розфарбовуючи його різнокольоровими відтінками. Незважаючи на загальний депресивний та песимістичний настрій усього твору, тим не менш у ньому присутні яскраві кольори. Хоча вони скоріш підкреслюють жахіття війни і пов'язані з нею події, про що в романі стверджується неодноразово: «C'etait une veine qu'il y ait plus rien en fait d'immeuble... je veux dire a detruire... les tourbillons de flammes faisaient comme des fantomes roses violets... au-dessus de chaque maison... des milliers de maisons...» [3; 162] «Насправді поталанило, що від будинків нічого не залишилось, я маю на увазі, нічого більше не лишилося для зруйнування... полум'яні вихори мерехтіли ніби рожеві та фіолетові привиди, на рештках домів... тисяч домів!». Таким зруйнованим у цьому уривку постає ГанOVER, доля якого спіткала чи не кожне друге місто по всій Європі. Радіючи з приводу того, що не залишилось неушкодженого дома для подальших руйнувань, Л.-Ф. Селін знов підкреслює той тривожний стан, в якому знаходилося суспільство через непевність у майбутньому. Будь-який вцілілий дім сприймається як мішень для бомбардувань, а не потенційна оселя. Те, що на перший погляд виглядає як знуцання наратора, насправді виявляється глибоким співчуттям. Фізичні моменти, що описуються у творі, свідчать про психологічний стан героїв,

оскільки всі описи є мовними відповідностями певним почуттям та станам свідомості.

Візуальні переживання у творі дуже інтенсивні: «Que les bords et les hauts remparts du canal sont tous lumineux d'eclatements... rouges... verts... et de ces cascades de magnesium... ce qu'est joli surtout ce sont les explosions, les mines qui viennent s'ecraser la en geantes fleurs vertes... rouges et bleus... a eclore du haut en bas et a travers le canal... rouges bleues vertes... des fleurs de dix metres de large... au moins... les deux rives, et les remparts, sont comme en fleurs, d'eclatements de mines... en violet... rouge... jaune... spectacle qu'on revoit jamais» [3; 249] «Береги и високі укріплення каналів виблискують від розривів... червоні... зелені... та від фонтанів магнію! ... Що особливо прекрасне, так це вибухи... бомби, що вибухають, у формі величезних зелених квітів... червоних та блакитних... розквітають зверху донизу та через весь канал... червоно-блакитно-зелені... квіти завширшки десять метрів... принаймні... обидва береги та укріплення все ще ніби розцвічені вибухами ... у фіолетове... червоне... жовте... вистава, яку більше ніколи не побачити...» Як можна побачити, найбільш незабутнє враження складають розриви бомб. Гротескне бачення букетів квітів у бомбардуваннях підкреслює глибину емоцій, які відчуває наратор, сприймаючи світ візуально.

Проте в описах героїв Л.-Ф. Селін обирає зовсім іншу палітру кольорів. Добираючи епітетів кольорів, головну увагу він приділяє епітетам, що підкреслюють потворність або хворобливість: «C'est un homme qu'est plus vieux qu'il dit... au fait il n'a pas dit son age... le bleme a bajoues» [3; 111] «Цей чоловік старіший, ніж каже... насправді, він так і не сказав свого віку... мертвотно-блідий колір відвислих щік...». Виснаженими виглядають робочі на будівельному майданчику: «Je veux voir ce chantier, je suis curieux, et que j'y vois. J. ils sont eclaires a l'acetylene... je vois qu'ils sont tres maigres et qu'ils ont tous tres mauvaises mines, tous, ils ne sont pas jeunes et ils sont blemes et ratatines... je pense „les Allemands leur prennent tout!“» [3; 284] «Я хочу побачити цей будмайданчик, я допитливий, і я побачу його!.. Робочі освітлені ацетиленом... я бачу, що вони дуже худі, і що в усіх жалюгідний вигляд... вони всі не молоді, всі мертвотно-бліді та зморщені... я думаю: „німці забирають у них все!“». Своїм стомленим виглядом і кольором обличчя вони викликають жаль, бо ця нестерпна війна довела до крайнощів чимало неповинних мешканців, що стали заручниками геополітичних безладів. Навіть високопосадовці під впливом страшних подій втратили колишній блиск, як, наприклад, Ромніц: «Pas de bonjour pas de poignee de main... l'accueil ftoid... pas de questions... je remarque: il a comme vieilli... jauni... ridé... je le connais, ce n'est pas l'homme qui boit ni qui se drogue... il a du arriver quelque chose... un homme affecte, je dirais, dix ans de plus il a, il semble» [3; 140] «Ніякого привітання, ніякого рукостискання... холодний прийом... жодних питань... я помічаю: він ніби постаршав... пожовтів... зморщився... я його добре знаю: він не з тих, хто випиває або вживає наркотики... щось мало трапитися... я б сказав, приголомшена людина, він

здається на десять років старшим...». Чи то навмисно, чи то випадково, всі герої, яких зустрічає Л.-Ф. Селін мають дійсно хворобливий, змарнілий вигляд. Безумовно, війна позначилась на всіх, про що насамперед свідчить їх поблідла та схудла зовнішність: «Le nom de cette demoiselle... Odile Pomare... elle se presente bien mieux que nous, je veux dire les atours, robe, corsage, petit bonnet de fourrure, tour de cou, mais comme mine elle est surement pire... consomptive je dirais... cette petite rougeur aux pommettes... maigre et fievreuse... decharnee... je fais pas de reflexion mais elle a Fair gravement malade» [3; 187] «Ім'я цієї панночки... Оділь Помаре... вона виглядає набагато краще за нас, я маю на увазі вбрання, сукня, корсет, маленький хутровий капелюшок, намисто, але щодо зовнішності, все набагато гірше... виснажена, я б сказав... слабкий рум'янець на вилицях... худа, гарячково схвильована... знесилена... я нічого не хочу сказати, але вигляд у неї важкохворої людини...». За замаскованою одягом зовнішністю таїться знедолена героїня, обличчя якої свідчить про всі страждання, що їй довелось перенести, які не в змозі приховати жодне розкішне вбрання.

Отже, звуковим та візуальним образам відведена першочергова роль у передачі психологізму твору та настрою персонажа. Апелюючи до органів почуттів читача та прагнучи до образного та кольорового впливу, автор занурює його у перебіг подій, надаючи йому змогу відчути себе безпосередньо в епіцентрі зображуваної сцени. Перспективою цієї роботи є аналіз музичності творів Л.-Ф. Селіна на рівні словесно-синтаксичного ритму.

Література:

1. Горошкова Р.Р. Музыкальные аспекты стиля «Рождественской песни в прозе» Ч. Диккенса / Р.Р. Горошкова // Вестник СПбГУ. - Сер. 9. - 2011. - Вып. 3.-С. 42-46.
2. Хайнади З. О поэтической функции визуального изображения в творчестве Л. Толстого / Золтан Хайнади // Журнал критики и литературоведения «Вопросы литературы». - № 6. - 2010. - С. 359-377.
3. Celine L.-F. Rigodon / Louis-Ferdinand СёНпе. - Paris : Editions Gallimard, 1969.-318 p.
4. Donley Michael. Celine musicien, la vraie grandeur de sa «petite musique». / Michael Donley. - Saint-Genouph : Libraire Nizet, 2000. - Accessible a: <http://www.cairn.info/revue-d-histoire-litteraire-de-la-france-2001-5-page-1463.htm>
5. Godard Henri. Poétique de Celine / Henri Godard. - Paris : Editions Gallimard, 1985.-476 p.
6. Lalanne Pierre. L'ombre de Louis-Ferdinand Celine. Reflexions, commentaires et critiques sur l'écriture, la vie et l'esprit de de Louis-Ferdinand Celine / Pierre Lalanne. - 2011. - Accessible a: <http://celinelfombre.blogspot.com>
7. Le Robert des grands écrivains de langue française / sous la direction de Philippe Hamon et Denis Roger-Vasselin. - Manchecourt : Dictionnaires Le Robert, 2000.-1522 p.

Анотація

Н.О. Шапарева. Візуально-аудитивні образи в романі Луї-Фердінана Селіна «Рігодон». Стаття присвячена аналізу звукових та візуальних образів, якими автор апелює до органів почуттів читача, перетворює його на читача-слухача та читача-глядача та передає відповідну атмосферу. Акустичні ефекти твору надають ефект присутності, що в комбінації з ретроспективною побудовою роману створює в читача враження достовірності. Кольорові та звукові образи є вербальними відповідниками внутрішніх відчуттів автора, якими досягається відображення художнього простору твору.

Ключові слова: Л.-Ф. Селін, візуальний образ, звуковий образ, ефект присутності, ретроспекція.

Аннотация

Н.О. Шапарева. Визуально-аудитивные образы в романе Луи-Фердинана Селина «Ригодон». Статья посвящена анализу звуковых и визуальных образов, которыми автор апеллирует к органам чувств читателя, превращает его в читателя-слушателя и читателя-зрителя, а также передает соответствующую атмосферу. Акустические эффекты произведения придают эффект присутствия, что в комбинации с ретроспективным построением романа создает у читателя впечатление достоверности. Цветовые и звуковые образы являются вербальными соответствиями внутренних ощущений автора, которыми достигается отображение художественного пространства произведения.

Ключевые слова: Л.-Ф. Селин, визуальный образ, звуковой образ, эффект присутствия, ретроспекция.

Summary

N. O. Shaparieva. Visual and audial images in the novel by Louis-Ferdinand Celine «Rigodon». This article deals with the research of sound and visual images by which the author appeals to the reader's sense organs, turns him to a reader-listener and reader-spectator, as well as transmits the appropriate atmosphere. Acoustic effects of the work communicate the effect of presence that together with the retrospective structure of the novel creates the impression of trustworthiness. Color and sound images are the verbal correspondences of the author's inner feelings, that helps to reach the reflecting of the artistic space of the work.

Key words: L.-F. Celine, visual image, sound image, effect of presence, retrospection.

Стаття прорецензована та рекомендована до друку кандидатом філологічних наук, доц. каф. історії зарубіжної літератури та класичної філології ХНУ імені В.Н. Каразіна Криворучко С.К.